

NĚKTERÉ ZVLÁŠTNÍ ZPŮSOBY DOKAZOVÁNÍ

(4. kap.)

doc. JUDr. Jaroslav Fenyk, Ph.D., JUDr. Jan Hlaváček, JUDr. Pavel Kroulík

Novela trestního řádu č. 265/2001 Sb. zavedla pět zvláštních způsobů dokazování, resp. samostatných důkazních prostředků, jímž jsou konfrontace, rekognice, vyšetřovací pokus, rekonstrukce a prověrka na místě (§ 104a–§104e). Platný trestní řád se snaží vyhovět požadavkům praxe a nadále považuje tyto prostředky - oproti dřívější obecné a neúplné úpravě v § 93 odst. 2 a § 94, navíc zaměřené nepřesně ve vztahu k výsledku obviněného, nebo považované za způsoby ohledání³⁸ - za samostatné způsoby dokazování, resp. samostatné trestněprocesní úkony. Ustanovení § 93 odst. 2 o rekognici ovšem nedoznalo změny, takže trestní řád nyní upravuje způsob provádění tohoto důkazního prostředku na dvou místech.

Zákon stanoví v jednotlivých ustanoveních procesní podmínky provedení těchto důkazních prostředků. Vedle trestněprocesní povahy jsou kriminalistickou vědou považovány za **metody kriminalistické praktické činnosti**, zejména pokud jde o plánování, taktiku provedení a jejich dokumentaci.

III. Vyšetřovací pokus (§ 104c)

Vyšetřovací pokus je důkazní prostředek, jímž se v uměle vytvořených nebo obměňovaných podmínkách pozorováním prověřují nebo upřesňují skutečnosti zjištěné v trestním řízení, popřípadě se zjišťují nové skutečnosti důležité pro trestní řízení.

Účelem vyšetřovacího pokusu je prověrka existujících nebo získání nových důkazů, prověrka předpokladů o existenci či neexistenci skutečností, jevů, faktů nebo událostí v určitých podmínkách, prověrka způsobu průběhu skutečnosti nebo jevů, anebo zjištění okolností vedoucích ke spáchání trestného činu nebo události.

Jinými slovy, vyšetřovacím pokusem se zjišťuje, ověřuje nebo upřesňuje, zda se stala nebo mohla nastat určitá skutečnost, nebo naopak se nestala nebo nemohla nastat, anebo za jakých podmínek se tak stalo nebo nestalo.

Podmínky pro vznik skutečnosti se experimentálně mění, což je zásadní rozdíl od rekonstrukce, kde je snahou „pouze“ obnovit původní stav, situaci(e), skutkové okolnosti, děje atd. ve vztahu k popisovanému spáchání trestného činu, resp. prověřit pravdivost tvrzení podezřelého, obviněného, poškozeného nebo svědka.

Jestliže je za zákonnou podmínku vyšetřovacího pokusu považováno pozorování (což v užším smyslu znamená aktuální nazírání na probíhající děj), samozřejmě to neznamená, že je vyloučeno jakékoliv technické dokumentování průběhu úkonu. Naopak, teprve až moderní technické prostředky mnohdy umožní pochopit to, co je lidským smyslem nedostupné.

***Příklady:** Záběr rychlofrekvenční kamerou odhalí způsob destrukce překážky při průniku střely; záběr časosběrnou kamerou umožní pochopit princip rozšíření bakterií na předmětu; zpomalená projekce videozáznamu umožní zjistit nehodový děj. Ale pozor: To už bude nejspíš předmětem kriminalistické expertízy.*

Rozdíl mezi znaleckým zkoumáním a vyšetřovacím pokusem je tedy nutné spatřovat v tom, že vyšetřovací pokus probíhá za podmínek maximálně se blížících těm, které existovaly v době události (spáchání trestného činu), a především, jeho výsledky jsou očividné, registrovatelné pouhými smysly, bez potřeby přístrojů, složitých vědeckých analýz nebo zvláštních znalostí. Jednoduše řečeno, jsou pochopitelné „selským rozumem“. Kriminalistická praxe je ale neskutečně pestrá. Žádná teoretická poučka neexistuje ve vzduchoprázdnu. U složitých případů nebude nikdy na škodu, když i při vyšetřovacím pokusu bude přítomen znalec. Bude-li to totiž nezbytné, *kriminalista* může – prakticky kontinuálně – nařídit již v průběhu vyšetřovacího pokusu i znalecké zkoumání. Proč ne?

Zkušený *kriminalista* na rozdíl od teoretických příruček tvrdí, že rozdíl mezi vyšetřovacím pokusem a rekonstrukcí je v rozsahu. Zatímco vyšetřovací pokus opakuje určitou část děje, která dosud nebyla dostatečně objasněna, za rekonstrukci je pokládán úkon, který obnovuje celý inkriminovaný skutkový děj, případně i to, co mu předcházelo.

Vyšetřovacím pokusem se mnohdy také ověřuje existence určitého přírodního jevu.

Příklad: Řidič havarovaného vozidla uváděl, že byl na horizontu oslněn zapadajícím sluncem, ve skutečnosti byl oslněn protijedoucím vozidlem, protože slunce v době havárie již dávno zapadlo, čas západu slunce nebylo třeba prokazovat znalecky, postačoval vyšetřovací pokus.

Příklad: Bez znaleckého zkoumání se ale neobešel případ požáru kanceláře, který byl způsoben slunečním paprskem, jenž se v určitém časovém okamžiku kumuloval do jednoho bodu po průchodu skleněným těžítkem, které působilo jako spojná čočka, a zapálil papíry na stole. Tuto vyšetřovací verzi nebylo možné jednoznačně prokázat vyšetřovacím pokusem.

Časté jsou vyšetřovací pokusy, které mají prokázat (nebo vyvrátit) mechanismus průběhu určité události z hlediska toho, zda se událost mohla stát způsobem, jakým je popisována obviněným, poškozeným nebo svědkem.

Příklad: Poškozený cyklista tvrdil, že ho srazil předjíždějící nákladní automobil. Jeho řidič se hájil tím, že měl od cyklisty dostatečný boční odstup a že bezpečný průjezd kontroloval v pravém zpětném zrcátku. Po proměření místa události by obhajoba řidiče nákladáku zřejmě uspěla, kdyby se podle výpovědi svědka nepřišlo na to, že v době události bylo v protisměru na úrovni předjíždění odstaveno jiné vozidlo, takže nákladní automobil nemohl vybočit v takovém rozsahu, jak tvrdil jeho řidič. Ve skutečnosti se jen těsně protáhnul mezi odstaveným vozidlem a cyklistou, kterého strhnul tlak vzduchu a havaroval.

Jiný příklad: Řidič byl zachycen na přejezdu projíždějícím vlakem a zahynul. Svědek jedoucí za ním tvrdil, že nesvítilo výstražné světlo. Svědek přijíždějící z opačného směru naopak tvrdil, že výstražné světlo viděl. Experiment prokázal, že druhý svědek zřejmě zahlédl nějaký odlesk světla zapadajícího slunce. Výstražné světlo nemohlo svítit, protože kvůli odcizeným měděným vodičům bylo mimo provoz.

K provedení vyšetřovacího pokusu se nepřistoupí, jestliže to je vzhledem k okolnostem případu nebo osobě podezřelého, obviněného, spoluobviněného, poškozeného či svědka nevhodné, nebo lze-li účelu vyšetřovacího pokusu dosáhnout jinak.

K vyšetřovacímu pokusu, který je prováděn v přípravném řízení, by měla být podle trestního řádu přibrána alespoň jedna osoba, která není na věci zúčastněna, ledaže by nemožnost zajistit její přítomnost při vyšetřovacím pokusu zmařila jeho provedení. Kriministická praxe ovšem bývá odlišná – z řady taktických důvodů tak *kriminalista* neučiní. Musí to však zdůvodnit. I tak to nevylučuje stížnost obhajoby.

Jak je uvedeno výše, je-li to potřebné vzhledem k povaze věci a ke skutečnostem, které dosud v trestním řízení vyšly najevo, přibere se k vyšetřovacímu pokusu znalec.

Z taktických důvodů je nutné předem zvážit účast podezřelého, obviněného, poškozeného či svědka v průběhu celého úkonu, nebo jen v jeho části. Účast těchto osob při vyšetřovacím pokusu se řídí ustanoveními, která platí pro jejich výslech.

Zúčastní-li se vyšetřovacího pokusu osoba mladší než patnáct let, užije se přiměřeně § 102. Stejně tak musí *kriminalista předem* rozhodnout o rozsahu informovanosti jednotlivých účastníků vyšetřovacího pokusu. To platí i o figurantech, kteří by dopředu neměli znát všechny záměry *kriminalisty*.

Za zmínku ještě stojí, že podobnost podmínek provádění vyšetřovacího pokusu je rozhodujícím předpokladem hodnověrnosti tohoto úkonu a jeho výsledku.

K činnostem, které souvisejí s vyšetřovacím pokusem, jakož i k úkonu samotnému, nesmí být podezřelý, obviněný, poškozený nebo svědek, který má právo odepřít výpověď, žádným způsobem donucován (§ 104c odst. 4). To v praxi znamená, že odepře-li podezřelý, obviněný nebo svědek (tedy i poškozený) součinnost, která je nevyhnutelná, je úkon neproveditelný.

Příprava, průběh a výsledky vyšetřovacího pokusu, včetně jeho jednotlivých etap, musí být procesně zadokumentovány. Obligatorní formou dokumentace je protokol, jako fakultativní metody jsou nevhodnější fotodokumentace, videodokumentace nebo topografická dokumentace. S ohledem na nesmírnou variabilitu možných vyšetřovacích pokusů neexistuje jediné možné metodické doporučení pro pořizování dokumentace technickými prostředky. Platí tedy obecně: Dokumentuje se od obecného ke zvláštnímu, nebo jinými slovy od celků přes polodetaily k detailům.

SEZNAM DOPORUČENÉ LITERATURY

1. ZÁKONY

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících.

Vyhláška č. 37/1967 Sb., k provedení zákona o znalcích a tlumočnících, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením a o změně zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů.

2. INTERNÍ AKTY ŘÍZENÍ POLICEJNÍHO PREZIDIA ČESKÉ REPUBLIKY

Závazný pokyn policejního prezidenta (dále jen „ZP PP“) č. 100/2001 ke kriminalistickotechnické činnosti Policie ČR ve znění ZP PP č. 84/2004.

ZP PP č. 55/2002, kterým se stanoví jednotný postup Policie České republiky při zpracování osobních údajů při plnění úkolů Policie České republiky v souvislosti s trestním řízením.

ZP PP č. 130/2001, kterým se upravuje postup Policie České republiky při plnění úkolů v trestním řízení, ve znění pozdějších předpisů (41/2004, 78/2004, 88/2004, 12/2006).

3. PUBLIKACE

Hlaváček, J. – Protivinský, M.: Praktická kriminalistika, vyd. Kriminalistický ústav Praha Policie ČR, 2007.

Chmelík, J. a kol.: Rukověť kriminalistiky, vyd. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s. r. o., Plzeň, 2005.